

10 „Sokol“ ve Wadowicích

Symbolem společenské aktivity obyvatel byl vznik v roce 1887 wadowického Hnízda Tělovýchovné společnosti „Sokol“, které propagovalo tělesnou aktivitu a vedlo výchovnou činnost. Budova „Sokola“ vznikla v roce 1889 podle projektu Teodora Talovského. Sokolských aktivit se zúčastňovali žáci městských škol. Jednalo se o gymnastická cvičení, činnost amatérského divadelního kroužku, pěveckého sboru a mnohých sekcí. V roce 1901 byla otevřena střelecká škola pro studenty gymnázia. Před 1. světovou válkou zde vzniklo Sokolské polní družstvo, které bylo v září roku 1914 zařazeno do struktury

Polských legii. V „Sokolovně“ probíhal také slavný „emigrační soudní proces“ (1889-1890), o jehož průběhu se informovalo v Evropě i v USA.

11 Vojenská nemocnice u Zatorské cesty

Daleko od městské zástavby, u Zatorské cesty (dnes ul. Wojska Polskiego), byla v roce 1830 postavená vojenská epidemická nemocnice. Tyto nemocnice vznikaly v souvislosti s vlnami epidemie cholery, tyfu, úplavice a španělské chřipky. Během 1. světové války tady pobývalo až několik tisíc osob. V zadním traktu pak byly přistavěny dřevěné baráky se „sály pro nemocné“ a ve městě bylo obsazeno několik budov pro potřeby polních nemocnic. Ve wadowických vojenských nemocnicích byli zajatci císařské armády a později Ukrajinci, Litevci a bolševici.

Vojenský léčebný ústav fungoval přibližně do roku 1923 a následně byl proměněn na kasárny pro Polskou armádu.

12 Hřbitov národů

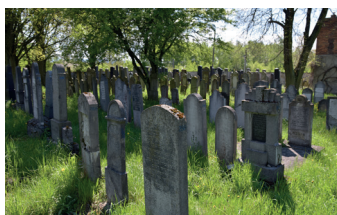
Vojenský hřbitov byl založen pro potřeby epidemické vojenské nemocnice. Do začátku 1. světové války zde bylo pohřbeno cca 1.500 vojáků multietnické habsburské monarchie. V době Velké války (1914-1918) tady bylo pohřbeno minimálně 1.200 osob, které zemřely v důsledku vojenských zranění nebo epidemii. V roce 1915 byl hřbitov zařazen do rakousko-uherského systému vojenského pohřebnictví (Válečná nemocnice č. 473). Během bojů o hranice obrozeného Polska (1918-1921) zde bylo pohřbeno více než 2.100 bolševických vojáků, Litevců a Ukrajinců. Ve třicátých letech 20. stol. byla provedena komasace

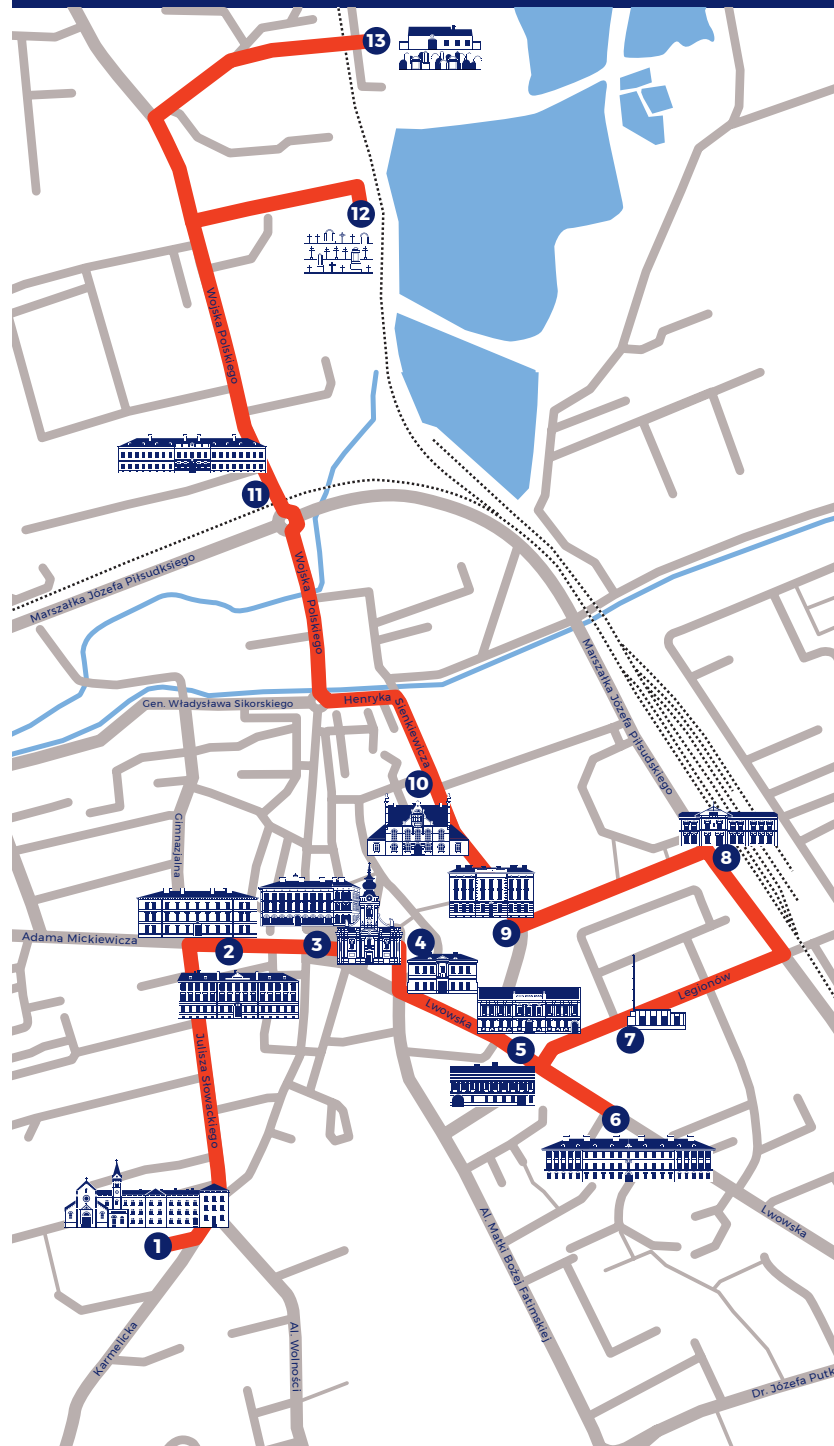
pozůstatků do hromadných hrobů. Po 2. světové válce zde byli pohřbeni také sovětsí a němečtí vojáci.

13 Wadowickí kirkut

V roce 1892 založila Židovská obec ve Wadowicích na území hned za Hřbitovem národů vlastní hřbitov - kirkut. U vstupní brány byl postaven předpohřební dům „Beit Tahara“ („dům očištění“) a naproti dům dozorce. Pohřebnictvím se zabývalo wadowické náboženské bratrstvo Chewra Kadisza. Na území hřbitova, byli kromě obyvatel Wadowic a okolních vesnic pohřbíváni vojáci židovského vyznání, kteří sloužili v místní posádce nebo zemřeli ve zdejší nemocnici. V letech Velké války zde bylo pohřbeno 42 židovských vojáků složených v rakouských plucích nebo v útvarch maďarské Zemské obrany. Hřbitov

vydržel po dnešní den a v roce 1945 byl obnoven. Na jeho území se nachází cca 600 náhrobků.

**HALIČSKÉ
WADOWICE**

Vydavatel: Obec Wadowice
wadowice.pl

Redakce: Odbor obsluhy cestovního ruchu
Městský úřad ve Wadowicích
it.wadowice.pl

Wadowice 2018

NEPRODEJNÝ VÝTIŠK

WADOWICE
kde všechno začíná

CZ

**HALIČSKÉ
WADOWICE**

HALIČSKÉ WADOWICE

3 Wadowické náměstí

Původní prostorové řešení rynku - náměstí vznikalo během pozdního středověku. Po prvním dělení Polska a včlenění Wadowic do habsburského mocnářství vedla centrem města cesta z Vídně do Lvova (směr západ-východ). Toto přispělo k rozvoji města v první polovině 19. stol. Městská zástavba z této doby už vznikala podél nové, hlavní cesty. Každý čtvrtek se wadowický rynek měnil na velké tržiště s davem obchodujících. Na tržišti se vedle přeplněných vozů bohatých kupců a řemeslníků se nacházely také malé či chudší krámy. K nejvíce charakteristickým budovám Wadowic 19. stol. patřily městská radnice a farní kostel. V pol. 18. stol. vznikla na místě původního dřevěného kostela zděná budova, která byla následně rozšířena. Koncem 19. stol. byla přestavěna fasáda kostela spolu s hodinovou věží podle projektu Tomáše Pryliňského (1847-1895, architektka a renovátora památek). Na severní straně náměstí, nalevo od kostela, byla v roce 1846 postavena

budova magistrátu, která zastoupila původní již vysloužilou budovu dřevěné městské radnice. Zprvu zde bylo také sídlo okresního soudu, wadowické gymnázium a hlavní škola. S tímto místem jsou spojováni zasloužilí starostové Wadowic: Tadeusz Starzewski (1860-1931), doktor práv, člen okresního výboru a okresní rady a Franciszek Opydo (1856-1923), lékař, poslanec do Státní rady ve Vídni, který za zásluhy pro město dostal titul čestného občana Wadowic.

4 Dům Gedlů

Zděné měšťanské domy se objevily ve městě až na přelomu 18. a 19. stol. Jeden z nejstarších, klasicistní stavba ve stylu měšťanského pánského dvora, byl postaven kolem roku 1800 u na tehdejší ulici Kościelnej 291 (dnes č. 4). Typickým architektonickým prvkem je předstíh a umístěný nad ní balkon dekorovaný žlábkovanými iónskými sloupy. Dům patřil známým a bohatým wadowickým rodinám - Schwartzům a Gedlům. Bydlel zde mimo jiné gymnazijní profesor, básník a novinář Albert Gąsiorowski (1840-1888), doktor práv, c. k. prokurátor ve Wadowicích Julian Feliks Morelowski (1850-1916) a ke konci haličského období

MUDr. Jan Moskała (1868-1944). Nyní se v budově nachází Městské muzeum a Informační centrum.

5 Budva okresní rady a okresní spořitelny a budova restaurace Teofila Wysogłada

Podél cesty vedoucí z centra města do Krakova a dále do Lvova bylo v roce 1896 postaveno sídlo okresní rady a okresní spořitelny. Wadowická spořitelna - Kasa (1873 r.) byla první okresní ústav tohoto druhu v Haliči. Poskytovala úvěry, přijímala termínované vklady a plnila funkci regionální pobočky Zemské banky. Před vypuknutím 1. světové války se tady nacházelo sídlo wadowického Prvního skautského oddílu St. Żółkiewského. Naproti byla v roce 1805 postavena budova stanice koňské pošty a po její pozdější přestavbě v roce 1900 tady působila restaurace Teofila Wysogłada. V zadním traktu pak vznikla Úřednická čítárna neboli Úřednické nebo Městské kasino. V lednu roku 1915 toto místo navštívil Józef Piłsudský, který projížděl Wadowicemi

s svými legiemi. „U Wysogłada“ se konaly příležitostné akce, jako např. „studentské bály“ (maturitní plesy), hrály se zde také divadelní představení. Během války zde byl biograf, v němž se promítal mj. film „Quo vadis“ (1915).

6 Wadowická kasárna

V roce 1825 se Wadowice staly sídlem 56. Pěchotního pluku císařsko-královské armády (56 Galizisches Infanterieregiment „graf Daun“). Budova kasáren vznikla v roce 1827 u „cisařské cesty“ (dnes ul. Lwowska), aby vojsko mohlo volně využívat hlavní komunikační tepnu města. Do pol. 19. stol. byly Wadowice nejdůležitějším bodem na vojenské mapě západní Haliče. Po tom, co Polsko získalo zpět nezávislost, místo 56. rakouského pluku zaujal 12. Polský pěchotní pluk. Osobnosti spojené s objektem to jsou Karol Wojtyła sen. (1879-1941), otec Karola Wojtyły juniora (papeže, sv. Jana Pavla II., 1920-2005) a Josef Dawid, voják 56. pěchotního pluku, člen plukovního orchestru a autor hudební partitury „Potpourri fur Militar Musik“ z roku 1856, reprezentační skladby Wadowického pěchotního pluku. V polovině 19. stol. byl ve Wadowicích umístěn 54. Pluk zemské obrany (Landwehry), pro který byly v roce 1854

adaptovány budovy nacházející se naproti hlavní budovy kasáren. Pro potřeby armády bylo obsazeno území ve směru řeky Skawy a nivy Łozówka. Na začátku 20. stol. byla na tomto území vytvořena existující po dnešní den průmyslová část Wadowic, kde byly vybudovány: městská elektrárna (1906 r.), První haličská pekárna oplatek (1909 r.) a pobočka závodu Akciová společnost H. Cegielski z Poznań (1913 r.).

7 Městská elektrárna

Symbolem hospodářského a civilizačního pokroku bylo ve Wadowicích založení ve městě elektrárny. Na začátku 20. stol. byla s vídeňskou firmou uzavřena smlouva na její zařízení a oficiální zahájení provozu se konalo v roce 1906. Sídlo podniku se nacházelo na ul. Młyńska (dnes ul.

Legionów 16). Tehdejší elektrická síť osvětlovala ulice a soukromé nemovitosti. Teprve během 2. světové války bylo město napojeno na elektrickou síť napájenou elektrárnou v lokalitě Siersza a budova místní elektrárny byla rozebrána.

8 Nádraží Severní dráhy císaře Ferdinanda

Ve druhé pol. 19. stol. byly Wadowice napojeny na železniční síť Haliče a Rakousko-Uherska, čímž se obyvatelstvu města otevřela cesta směrem na Krakov, Lvov a dokonce do Vídně. První vlak přijel na železniční stanici Wadowice v roce 1887. V budově nádraží se nacházely prostory pro cestující, telegraf, a dokonce dva služební byty pro zaměstnance stanice. V roce 1888 byla postavena vodárenská věž a dva jeřáby, kterými byla nalévána voda do lokomotiv. Zdejší železniční cesta dnes

vede z Bielska-Białe do města Kalwaria Zebrzydowska a odtud do Krakova.

9 Měšťanská ženská škola císaře-krále Františka Jozefa I.

Nádherná budova na ul. Długa (dnes ul. Sienkiewicze 9) vznikla v letech 1899-1901. Pavilion školy měl 18 místností, z nichž 10 bylo určeno k výuce. V roce 1907 byla ve Wadowicích velká zemědělsko-průmyslová výstava a ve škole byly hlavní výstavní sály. Město navštívilo několik tisíc hostů z Haliče a jiných částí habsburské monarchie. Mezi vystavovateli byly místní podniky, společnosti a školy a řada krakovských firem, či dokonce firem působících mimo území Haliče. Ženská škola v této budově fungovala do roku

1922, kdy proběhla reorganizace polského školství.

1 Klášter bosých karmelitánů

V roce 1892 si řád bosých karmelitánů z Czerné u Krzeszowice zvolil Wadowice jako místo pro svůj nový klášter. Na jeho výstavbu byla zakoupená lokalita na tzv. Górcie. Ukončení stavebních prací a vysvěcení kostela proběhlo v roce 1899. Karmelitáni se aktivně zapojili do místního společenského života. S wadowickým „Karmelem“ jsou spojeny osobnosti sv. Rafala Kalinowského (1835-1907) a otce Józefa Rybky (1854-1919).

2 Soudní zahrádka

Náměstí nacházející se mezi budovou obvodního soudu, měšťanskými domy Izidora Daniela, rodiny Leiblerů a advokáta Andrzeje Marekowského a budovou bývalého gymnázia. V 19. stol. byl v jeho centru postaven podstavec s bystou barona Józefa Bauma von Appelschhofen (1821-1883), který byl horlivý polský a místní patriot.

V roce 1866 bylo otevřené humanistické gymnázium, které bylo do roku 1895 jedinou polskou střední školou v Haliči na západ od Krakova. O velmi vysoké úrovni vzdělávání v tehdejší škole svědčí úspěšné osudy mnoha jeho absolventů.

V roce 1876 byl ve Wadowicích utvořen obvodní soud a v roce 1881 bylo ukončeno jeho sídlo. Město bylo nejdůležitějším soudním střediskem na západ od Krakova. Na přelomu 19. a 20. stol. se zde konaly procesy známé nejen v Rakousko-Uhersku, ale v celé Evropě. Nejslavnějším z nich byl soud s Wandou Kraheľskou-Dobrodzickou. Dům Leiblerů je spojen nacházející se blíže k soudu sousední budovou, která dříve patřila dříve advokátu A. Marekowskému (účastníku polského lednového povstání).

S touto budovou byly spojeny osudy Adolfa Nowaczyňského (1876-1944, spisovatele a dramaturga) a především Stefana Kotlarczyka (1874-1931, místního kulturního činitele) a jeho syna Mieczysława (1908-1978, zakladatele a ředitele divadla Teatr Rapsodyczny v Krakově). Perlou měšťanské architektury haličského období byl dům advokáta Izidora Daniele (1852-1917/1918), jedné z nejvíce zasloužilých osobností mezi obyvateli města v tomto období (městského radního, předsedy židovské náboženské obce).